

ZEII SI MITURILE

Culturile arhaice ale Orientului Mijlociu si Mediteranei au dat nastere unui numar mare de zei, ritualuri si concepte religioase. In mod paradoxal insa, evreii — un popor fara insemnatate politica - au construit un sistem de idei religioase cu impact exceptional. Religia este mai veche decat istoria. Oamenii din Neandertal ingropau mortii, practicand un fel de ceremonie religioasa, iar dupa disparitia lor, primii oameni "moderni" procedau la fel. Se crede ca splendidele picturi preistorice ce decoreaza pesterile din Altamira si Lascaux ar avea unele legaturi magice si religioase cu vanatoarea. Exista, de asemenea, o dovada puternica a unui cult al unei zeite-mama in secolele dinaintea aparitiei primelor civilizatii.

In primele civilizatii de acest gen, si anume Sumer, orasele au devenit probabil centre ceremoniale in jurul anului 5000 (i.e.n.), transformandu-se abia mai tarziu in comunitati prospere. Prima mare epopee religioasa, Ghilgames, a fost compusa in anul 2000 (i.e.n.), insa trebuie sa fie mult mai veche.

In esenta o poveste, Gilgames reprezinta una dintre preocuparile majore ale religiei, incercarea zadarnica a eroului de a invinge moartea. Unul dintre basmele legate de aceasta vorbeste despre o mare inundatie care nimiceste toate fiintele, cu exceptia unui grup de oameni refugiati pe o arca; asemanarea izbitoare cu povestea lui Noe din Biblie sugereaza influenta puternica a conceptelor sumeriene asupra religiei ebraice si asupra altor religii.

Puterea zeilor

Religia sumeriana era bazata pe nevoia muritorilor de a impaca puternicii zei si zeite prin aducerea de ofrande generoase. Atitudinea de spaima a credinciosilor era probabil legata de campiile si terenurile deschise, expuse la dezastre, cum ar fi inundatiile si invaziile din afara; casta preotilor, care a monopolizat mijloacele de educatie pentru mult timp, aproape ca incuraja supunerea timida catre divinitati, in numele carora isi indeplinea serviciile.

La inceput, fiecare oras avea propria zeitate; mai tarziu, unele zeitati care au devenit mai populare au fost grupate intr-un panteon (familie sau monarhie a zeilor), constituind astfel credinta unei intregi regiuni.

La fel de tipic era si modul in care panteonul se dezvolta, facand fata aparitiei noilor culte sau chiar a unor realitati politice. Un exemplu celebru a fost promovarea lui Marduk, zeul orasului Babilon, in fruntea panteonului in perioada in care Babilonul insusi a devenit puterea dominanta in Mesopotamia.

Schimbari asemanatoare au avut loc in vechiul Egipt, al carui sistem religios complex exista de peste 3000 de ani. Cei 2000 de zei ai acestei religii au luat formele tuturor creaturilor cunoscute - om, animal, sau erau prevazuti cu capete de animale si corpuri umane - inclusiv Anubis cu cap de sacal, pisica Bastet, Thoth cu cap de ibis, precum si altii sub infatisarea unor vaci, insecte si chiar hipopotami.

Ca in Sumer, casta preotilor era foarte puternica, insa suprematia faraonului era mai presus de aceasta, de vreme ce el insusi era considerat zeu, si incarnarea lui Horus cu chip de soim. Zeul Amon, protectorul orasului Teba, a devenit extrem de important,

identificandu-se probabil cu zeul Soare, Ra, si devenind astfel conducatorul divin, Amon - Ra.

Un alt gen de legende il aveau ca protagonist pe zeul Osiris, care a fost ucis, apoi a inviat datorita eforturilor sotiei sale Isis si a fiului sau Horus. Osiris a avut o importanta majora in religia egipteana, fiind judecatorul de dupa moarte, avand puterea de a da sau a lua viata etema.

Conceptii asupra vietii de apoi

Conceptia sumeriana asupra vietii de apoi era sumbra dar pentru egipteni aceasta reprezenta "dobandirea fericirii". Ca urmare, cea mai mare parte a existentei egiptenilor era o pregatire pentru moarte. Pe langa faptul ca trebuiau sa duca o viata cinstita, barbatul sau femeia trebuiau sa aranjeze sa fie mumificati, sa-si aprovizioneze mormantul cu hrana adecvata si confort pentru eternitate si sa execute ritualurile din Cartea Mortilor, pentru a fi capabili sa invinga pericolele calatoriei pe taramul celalalt. Morminte splendide au fost piramidele construite de regii celei de-a patra dinastii (2613-2494 i.e.n.).

Alti conducatori erau asezati dupa moarte in morminte sapate in stancile Vaii Regilor. Bunurile dintr-un singur mormant de acest fel, cel al tanarului Tutankhamon, au scapat neatins de jafurile puse la cale de hotii de morminte. Comorile gasite in acest mormant, in anul 1922, reprezinta o senzationala descoperire arheologica a secolului.

Stabilitatea religiei egiptene a impresionat profund popoarele care au intrat in contact cu aceasta; schimbarile ce au avut loc de-a lungul anilor au implicat doar inglobarea unor noi culte inasa fara conflicte semnificative. Singura exceptie a fost in timpul domniei faraonului Akhenaten (1369-1352 i.e.n.), care a promovat cultul unui singur zeu soare, Aten, si a fondat un nou oras de cult la Amarna. Akhenaten poate fi privit din doua ipostaze: fie din cea a unui monoteist (caire se inchina unui singur zeu), fie din cea a unui fanatic necrutator. Revolutia religioasa a lui Akhenaten nu a dainuit dupa moartea sa, fortele ce i s-au opus facand tot posibilul sa inlature memoria existentei lui.

Zei si mituri din Olimp

Zei si miturile grecesti au fost influentate de cele egiptene si asiatice, inasa s-au dezvoltat intr-un mod diferit. Acest lucru este important deoarece, incepand din secolul IV i.e.n., ideile grecesti impreuna cu limba si cultura greaca s-au raspandit in Orientul Apropiat, dupa patrunderea armatelor victorioase conduse de Alexandru cel Mare. Mai tarziu, romanii au cucerit Grecia fiind, la randul lor, cuceriti de cultura greaca; aceasta a fost transmisa consecvent de-a lungul Marii Mediterane precum si in Galia si Britania, unde soldatii romani ce slujeau pe langa Zidul lui Hadrian au ridicat altare lui Jupiter si Fortunei.

Zei greci sunt denumiti de obicei Olimpieni deoarece se credea ca acestia locuiau pe Muntele Olimp in Grecia. Printre cei mai cunoscuti se numara: Zeus - tatal zeilor, Athena - zeita inlelepciunii, Artemis -zeita lunii si a vanatorii, Ares - zeii razboiului si Afrodita - zeita iubirii. Romanii i-au denumit pe echivalentii lor: Jupiter, Minerva, Diana, Marte si Venus. Trasatura distinctiva a zeilor greci era reprezentata de faptul ca acestia erau umani, beneficiind inasa de puteri supranaturale si nemurire. In primele scrieri (poemele epice ale lui Homer, ce dateaza probabil din secolul VII i.e.n.), acestia sunt prezentati ca fiind partasi la greselile oamenilor si la rivalitatile dintre acestia, implicandu-se cu

placere in razboaiele si intrigile lor. Aceasta umanizare a zeilor era caracteristica perioadei mature a culturii grecesti, apartinand unei concepii asupra lumii in care fiinta umana reprezenta un standard. In sculptura greaca umanitatea este asemenea zeitatii, iar in miturile grecesti, fiintele umane: - Hercule, Castor si Polux - reusesc adesea sa devina nemuritori.

Totusi, religia greaca, cu zeii sai cateodata nedemni si supusi greselilor, cu o "biblie" constand in doua poeme epice atribuite unui singur poet, considerat o persoana reala, ne pare azi greu de inteles. Insa abundenta jertfelor aduse la altare dovedeste faptul ca zeii si zeitele erau luati in serios, ca personificari ale fiintelor capabile de a schimba lumea. De asemenea, miturile grecesti erau foarte numeroase si bogate, cuprinzand o gama larga de subiecte: de la povestiri despre facerea lumii, pana la "istorii" ale dinastiilor, razboaielor si aventurilor. Puterea lor se datoreaza faptului ca au fost repovestite, pictate si dezbatute neincetat, inca de pe vremea marilor dramaturgi greci, alimentand astfel cultura vestica.

Dorinta de a crede

Credinta in zeii Olimpului pare sa-si fi pierdut intensitatea in ultimele secole dinaintea erei noastre, cu toate ca romanii continuau sa practice cultul lui Jupiter si al restului membrilor panteonului ca pe o datorie civica. Un posibil motiv al acestui fapt era datorat neincrederei cu care oamenii isi priveau destinele in marile state ale epocilor elenistice si romane. Nu era vorba despre scepticism, ci despre dorinta de credinta. Lumea din ultima perioada a Antichitatii era dominata de culte locale, religii ale misterului ce promiteau practicantilor lor salvarea si nemurirea, precum si de zei din Egipt si din Orient, ale caror culte s-au raspandit chiar si in Roma. Romanii isi manifestau des nemulțumirile cu privire la aceste tendinte, insa propria lor politica liberala le incuraja; dornici mai degraba sa rezolve decat sa complice problemele vastului lor imperiu, acestia acceptau usor un mare numar de zei mai ciudati, in propriul lor panteon, oferindu-le acestora onoarea cuvenita. Dorinta clasica de credinta a oamenilor avea sa fie indeplinita de o noua religie: crestinismul, care a aparut pentru prima data in provincia romana Iudeea. Locuitorii acesteia erau evreii, un popor care isi dezvoltase deja propriul sau crez monoteist (credinta intr-un singur Dumnezeu), foarte diferit de religiile din Mesopotamia, Egipt si Grecia. Istoria timpurie a evreilor ne este cunoscuta doar din propria lor colectie de scrieri istorice, religioase si mitice: Vechiul Testament din Biblie a ajuns la forma sa finala doar dupa multe secole dupa evenimentele pe care le prezinta. Potrivit acestora patriarhul ebraic, Avraam, a parasit orasul Ur, stabilindu-se ulterior in Canaan (Palestina). Urmasii sai, israelitii, au fost eliberati de sub stapanirea egipteană de Moise, iar sub conducerea lui Iosua au invadat si recapat Canaanul, regiunea in care s-au stabilit, ce a devenit cunoscuta sub numele de Israel. Asemenea multor scrieri de acest gen, aceste episoade celebre contin amintiri ale unor evenimente reale, insa nu se stie cat de deformate intre timp.

O mare parte din evenimentele legate de domniile primilor regi ai Israelului – Saul, David si Solomon – sunt adevarate, iar dusmanii evreilor, filistenii, au existat cu siguranta, ajungand in Palestina (cuvantul provine de la "filisten") in sec. XII i.e.n. Dupa moartea lui Solomon (930 i.e.n.), Israelul s-a divizat in doua regate, Israel si Iudeea, care aveau sa simta in curand efectele datorate asezarilor lor la intersectia unor mari imperii. Israelul a fost distrus complet de catre asirieni in anul 722 i.e.n.

In 587 i.e.n. babilonienii au cucerit Iudeea, au jefuit Ierusalimul si i-au deportat pe evrei. Acesta nu a fost insa sfarsitul. Unora dintre evreii deportati li s-a permis repatrierea si reconstruirea templului din Ierusalim; acestia au dus o viat afoarte grea, fiind majoritatea sevitatori, pana la ocuparea Palestinei de catre romani in 63 i. e. n., cucerire care a transformat Palestina in provincia Iudeea.

Un Dumnezeu atotputernic

Intre timp religia ebraica – iudaismul – a reusit sa se distinga de celalalte printr-o serie de trasaturi aparte. Dumnezeuul evreilor a incetat sa mai fie local si limitat, fiind conceput ca un Dumnezeu unic, universal si atotputernic. De asemenea, acesta nu era doar al regilor si al preotilor. Probabil datorita istoriei tulburate a evreilor, religia nu reprezenta un atribut al statului, ci exista ca o serie de credinte independente oferite tuturor prin intermediul scripturilor, si interpretata si renoita de inatati si profeti care puteau contrazice autoritatile, fie evreiesti, fie straine.

Evreii se considerau Poporul Ales, iar credinta lor intr-un singur Dumnezeu nu putea fi compromisa de alte religii, nici nu puteau accepta un loc in panteonul roman pentru Dumnezeul lor. Independenta lor I-a facut antipatici, insa puterea si zelul credintei lor au dus la cresterea numarului convertirilor in toate zonele evreiesti din Imperiul roman. Cu toate acestea, in Iudeea, evreii erau subugati de catre romani, tensiunile de natura politica, culturala si religioasa urmand sa apara pana la sfarsitul secolului I i.e.n.

Pe langa patrioti (zelotii), nerabdatori sa ridice armele impotriva romanilor , existau si unele secte rivale, ca de exemplu saduceii, care sprijineau legea, si fariseii, mai radicali decat acestia, care interpretau legea intr-un mod liberal si predicau despre noi doctrine, cum ar fi Ziua Judecatii, in care oamenii vor fi luati la raspundere pentru conduita lor de catre Dumnezeu, si invierea.

Scrierile descoperite in 1940, Manuscrisele de la Marea Moarta, dovedesc cat de puternica era agitatia religioasa in acea perioada de timp. Din punct de vedere politic si religios, Iudeea se afla in pragul unor transformari dramatice.

DATE IMPORTANTE

2000 i.e.n.

"Poemul lui Ghilgames" scris pe table de lut

1369-52 i.e.n

Domnia lui Akhenaten

1352-43 i.e.n.

Domnia lui Tutenkhamon

secolul 11 i.e.n.

Domnia lui Saul si a lui David

970-930 i.e.n.

Domnia lui Solomon

722 i.e.n.

Asirienii distrug Regatul lui Israel

587 i.e.n.

Babilonienii distrug Regatul lui Iuda

539 i.e.n.

Persii pun stapanire pe Babilon; Evreii reconstruiesc Ierusalimul

539-142 i.e.n.

Evreii sunt condusi pe rand de persi, egipteni si seleucizi

168-142 i.e.n.

Revolte ale evreilor impotriva seleucizilor

142 i.e.n.

Evreii sunt independenti pana in 63 i.e.n.

37-4 i.e.n.

Domnia regelui Irod, numit de romani